

Супрун Дар'я,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України;
Супрун Микола,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова



СЛОВО ВДЯЧНОСТІ УЧНІВ: АКАДЕМІК В. М. СИНЬОВ І СУЧАСНА ДЕФЕКТОЛОГІЯ Й ПЕНІТЕНЦІАРНА НАУКА

У статті представлено історико-педагогічний аналіз доробку видатного вітчизняного вченого академіка Віктора Синьова в гуманізацію пенітенціарної системи України. Подано бачення науковця на основі ґрунтовних досліджень щодо гуманізації стосунків «пенітенціарист – засуджений» в руслі педагогіки співпраці. Відзначено започаткування ним пенітенціарної дефектології в нашій країні, що вивчає закономірності та специфіку корекційного педагогічного процесу в умовах пенітенціарної установи для осіб із порушеннями психофізичного розвитку, особливості їх психологічного супроводу і організаційно-правового забезпечення.

Ключові слова: *пенітенціарна дефектологія, засуджені з порушеннями психофізичного розвитку, процес ресоціалізації, педагогіка співпраці, ціннісно-орієнтаційні установки пенітенціариста.*

The article presents a historical and pedagogical analysis of the contributions of the prominent domestic scholar, academician Viktor Syniov, to the humanization of Ukraine's penitentiary system. It outlines the scientist's perspective, based on extensive research, regarding the humanization of the relationship between «penitentiary officer – convict» within the framework of cooperative pedagogy. The article highlights his initiation of penitentiary defectology in our country, which studies the patterns and specifics of the correctional pedagogical process in penitentiary institutions for individuals with

psychophysical development disorders, as well as the peculiarities of their psychological support and organizational-legal provision.

Key words: *penitentiary defectology, convicts with psychophysical, development disorders, resocialization process, cooperative pedagogy, value-orientation principles of the penitentiary officer.*

Актуальність. Вчорашній день, 15 квітня 2025 року, для багатьох тисяч фахівців в різних сферах людинознавчої науки та практики став днем важкої скорботи: пішов у Вічність Вчений Світового рівня Віктор Миколайович Синьов. Лише місяць тому в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова – 14 березня, саме у день Народження Вчителя, була проведена Міжнародна науково-практична конференція «Віктор Миколайович Синьов грані особистості: вчитель, митець, вчений (до 85-річчя від дня народження академіка В.М.Синьова)». Учасники цього високого наукового-методичного зібрання розкрили різні грані таланту Вчителя. Варто зазначити, що Наукова школа Вченого нараховує понад сто докторів та кандидатів наук із різних галузей психолого-педагогічної науки та юристпруденції. Йшла мова про здобутки академіка НАПН України, Заслуженого юриста України, полковника внутрішньої служби у відставці, поета, естрадного драматурга, майстра спорту СРСР із настільного тенісу...і головне – ЛЮДИНИ-ОСОБИСТОСТІ! Дійсно, Талановита Людина – Талановита в усьому...

Наукові праці Вченого у сфері дефектології, юридичної психології, пенітенціарної педагогіки давно вже стали Класичними! Його Талановиті Вірші були покладені на Прекраснуу музику його Друга Народного артиста України Миколи Петровича Мозгового. Вони стали окрасою репертуару самого Маестро Мозгового, Народних артистів України Софії Ротару, Ірини Білик...

Безумовно, науково-педагогічна спадщина нашого Вчителя буде досліджуватися фахівцями різних галузей людинознавства: дефектологами, юристами, пенітенціаристами, мистецтвознавцями... Ми поставили за мету акцентувати увагу на здобутках Віктора Миколайовича у сфері пенітенціарної дефектології... Для розкриття всіх граней Особистості потрібні роки й роки плідної дослідницької роботи чисельної кагорти послідовників Таланту Учителя!

Мета. Завдання цієї наукової розвідки полягає у спробі здійснити історико-педагогічний аналіз вагомого доробку Вченого в аспекті педагогіки співпраці, що він започаткував спільно із професором Олександром Петровичем Северовим та видатним юристом-пенітенціаристом генералом Георгієм Опанасовичем Радовим.

Виклад основного матеріалу. Соціально-політичні зміни, започатковані в нашій державі у середині 80-х років минулого ст. стали поштовхом для пошуку новаторськиконструктивних ідей в різних сферах людської діяльності. Пенітенціарна система держави теж не стала винятком, оскільки в ній сфокусовані найгостріші питання людського буття в соціумі. Стосункам працівників пенітенціарних установ та засуджених присвячено багато досить ґрунтовних досліджень, але вперше науково довів доцільність гуманізації їх співпраці академік Віктор Миколайович Синьов [1].

Наукові здобутки вченого вже багато років є предметом пізнання дослідниками різних галузей історії людинознавства. Особливої уваги пошуковці приділяють пізнанню сутності педагогіки співпраці, оскільки сьогодення вимагає переосмислення сучасної пенітенціарної теорії та практики. Протягом досить тривалого часу ми мали щасливу нагоду бути причетним до реалізації окремих ідей академіка. Наше бачення його здобутків прагнули викласти в окремих публікаціях, перелік яких подано в хронологічній послідовності [1-11]. Завдання цієї наукової розвідки полягає у спробі здійснити історико-педагогічний аналіз вагомого доробку Вченого в аспекті педагогіки співпраці.

Аналізуючи історичний шлях діяльності виправної системи, В.Синьов зазначав, що гуманізація всіх її сторін можлива тільки через широке повсякденне застосування педагогіки співпраці. Головною ідеєю педагогіки співпраці, на глибоке переконання дослідника, має стати вироблення нової філософії взаємин у системі «пенітенціарист – засуджений». Ідеї гуманізму, що передбачають одночасне дотримання працівником поваги і вимогливості до людини, яка з різних причин переступила норми моралі й закону, наповнюватимуть зазначені взаємини.

Пенітенціарист має виробити в собі ціннісно-орієнтаційні установки педагогіки співпраці, які зумовлюють зорієнтованість офіцера на: упереджувально-шанобливу

увагу до особистості засудженого із врахуванням всіх її складнощів, суперечностей, вад (що протистоїть тенденції до неминучого відторгнення засудженого з боку працівників); пошук позитивного в особистості та опори на нього у виховному процесі, оптимістичний прогноз в оцінці перспектив особистісних змін засудженого; емпатійне (співчутливе) розуміння засудженого і його психічних станів, а це передбачає вміння «подивитися на світ з позицій іншого»; відкрите, довірливе спілкування із засудженим; надання засудженому психологічної та іншої допомоги, необхідної йому для подолання труднощів, досягнення успіху в будь-яких життєвих ситуаціях. Спілкування з іншими людьми, корекція статусу особистості в соціальному оточенні спрямовані на: глибинне вивчення та розкриття істинних мотивів та зовнішніх обставин, що викликають вчинки та дії засудженого, з урахуванням його характерологічних рис, домінуючих особливостей та прийняття на цій основі оптимальних педагогічних рішень; активізацію самосвідомості засуджених; самоаналіз та корекцію власної особистості з метою самовдосконалення, що передбачає розвиток уміння «подивитися на себе очима іншого».

Особливим науково-гуманістичним звершенням В. Синьова як вченого є започаткування ним пенітенціарної дефектології (від лат. poenitentia – каяття) – галузь психолого-педагогічних та юридичних. знань, що перебуває на межі наук: дефектології (олігофренопедагогіки, сурдопедагогіки, тифлопедагогіки та ін.), пенітенціарної психології, пенітенціарної педагогіки та кримінально-виконавчого права. Пенітенціарна дефектологія – наука про ресоціалізацію засуджених із особливостями психофізичного розвитку, які відбувають покарання шляхом позбавлення волі. Ця галузь знань вивчає закономірності та специфіку корекційного педагогічного процесу в умовах пенітенціарної установи (принципи, форми, методи педагогічного впливу на засуджених), його психологічний супровід і організаційно-правове забезпечення. В.М. Синьовим та представниками його наукової школи (О. Гришко, О. Северов, Д. Ніколенко, Т. Харченко та ін.) розроблені методологічні та методичні засади пенітенціарної дефектології. У 2016 році Т. Харченко поповнила дисертаційну наукову скарбницю пенітенціарних

психолого-педагогічних знань [12]. Принагідно буде знову зазначити, що різні аспекти людинознавчої сфери плідно досліджують учні наукової школи В. Синьова, що налічує вже понад сто вчених в різних галузях психолого-педагогічної та правознавчої науки.

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільства перед даною науковою сферою постає завдання дослідження кримінологічних і пенітенціарних проблем дефектології з метою формування в осіб із порушеннями психофізичного розвитку соціально-нормативної поведінки та профілактики у них протиправних дій. Враховуючи актуальність окреслених питань, ми вважаємо за необхідне творчо розвивати ідеї педагогіки співпраці у площині діяльності не лише пенітенціарного персоналу, а й інших правоохоронних сфер. Зокрема, заслуговує на першочергову увагу використання ідей педагогіки співпраці у практичній реалізації профілактики девіантної поведінки молоді. Саме тому ми маємо підстави для ствердження, що вивчення багатогранних сфер науково-педагогічного доробку Нашого Вчителя є соціальним запитом часу. Це стане вагомою запорукою збереження Світлої Пам'яті про Нашого Віктора Миколайовича Синьова для багатьох прийдешніх поколінь Людинознавців!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Супрун М. О. Внесок наукової школи академіка В. М. Синьова в розвиток загальної та спеціальної психолого-педагогічної науки. К.: Наук.метод.центр вищої освіти «Нові технології навчання»: наук. метод. зб. 2002. № 33. С. 137–145.
2. Шеремет М. К., Супрун М.О. Основні наукові здобутки В. М. Синьова та його наукової школи. Наукові школи НПУ ім. М. П. Драгоманова. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005, С. 138–243.
3. Супрун М. О. Академік В. М. Синьов та вітчизняна юридична психологія. Матер. всеукраїнської науково-практичної конференції: «Актуальні проблеми юридичної психології». К: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2006. С. 50–54.
4. Супрун М. О. Пенітенціарні аспекти педагогіки співпраці академіка В. М. Синьова. Вісник Академії управління МВС. 2008. № 3. С. 170–177.
5. Супрун М. О. Внесок наукової школи академіка В. М. Синьова в розвиток

загальної та спеціальної психолого-педагогічної науки. Професор В. М. Синьов: до 70-річчя із дня народження. Бібліографічний покажчик К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. С. 13–23.

6. Супрун М. О. Дефектологія пенітенціарна. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т.8. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби; міжнародне співробітництво. К.: «Атіка», 2014. С. 1469 – 1470.

7. Бойко-Бузиль Ю.Ю., Супрун М. О. Ювілей академіка Синьова Віктора Миколайовича (до 80-річчя від дня народження) Вісник пенітенціарної асоціації України, 2020. – №1. – С. 143–150.

8. Супрун Д. М., Супрун М. О. Академік В.М. Синьов як основоположник пенітенціарної дефектології Всеукраїнська науково-практична конференція «Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контрверзи сучасного наукового пізнання», 08. 06. 2021 р. К. : ІП НАПН України. – С. 210-214.

9. Супрун Д. М., Супрун М. О. З історії започаткування академіком В. М. Синьовим вивчення майбутніми пенітенціаристами основ дефектології Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: зб. тез II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовтня 2021 р.). К: ДНДІ МВС України, 2021. – С. 262-266.

10. Супрун М.О. Внесок академіка В. М. Синьова та його наукової школи в розвиток загальної психолого-педагогічної науки та пенітенціарної теорії і практики (до 75-річчя від дня народження). Мої науково-педагогічні стежки: вибрані публікації. Збірник праць. К.: КДА, 2023. С. 61-70.

11. Каплієнко А. І., Супрун Д. М., Супрун М. О. Духовні детермінанти педагогіки співпраці академіка В.М. Синьова. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. Вип. 2 (109). Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2024. С. 59-67.

12. Харченко Т. Г. Психологічний супровід процесу ресоціалізації засуджених з вадами психічного розвитку [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08 / Харченко Т.Г.; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.